

ПРАФІЛАКТЫЧНЫЯ МЕРЫ ЁЗДЗЕЯННЯ

М. С. Жураў

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;

mikitazhureau@gmail.com;

навуц. кір. – Т. М. Сакалоўская, ст. выкл.

Артыкул прысвечаны аналізу палажэнняў Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях 2021 г. (далей – КаАП), якія вызначаюць сутнасць прафілактычных мер уздзеяння, падставы іх прымянення. Параўноўваюцца нормы Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях 2003 г. і сучаснага КаАП, прысвечаныя папярэджанню як катэгорыі адміністрацыйна-дэліктнага права. Робіцца вывад аб тым, што, нягледзячы на змяненне статусу папярэджання, яно набыло больш комплексны прававы характар. Сцвярджаецца, што беларуская судовая практыка налічвае цэлы шэраг рашэнняў, у якіх не прымаецца пад увагу магчымасць прымянення азначаных мер. Абгрунтоўваецца, што замежны вопыт па замацаванні прафілактычных мер уздзеяння сведчыць аб разнастайнасці падыходаў, што ўжываюць заканадаўцы адпаведных краін.

Ключавыя словы: прафілактычныя меры ўздзеяння; адміністрацыйнае папярэджанне; вусная заўвага; меры выхаваўчага ўздзеяння; адміністрацыйна-дэліктнае заканадаўства.

Катэгорыя "прафілактычныя меры ўздзеяння" было ўведзена толькі ў Кодэксе аб адміністрацыйных правапарушэннях 2021 года. Да моманту прыняцця новага Кодэкса такія меры ў айчынным заканадаўстве аб адміністрацыйных правапарушэннях не былі прадугледжаны зусім. У той жа час папярэджанне ў адпаведнасці з Кодэксам аб адміністрацыйных правапарушэннях 2003 года было мерай адміністрацыйнага спагнання [1]. Меры адміністрацыйнага спагнання і прафілактычныя меры ўздзеяння, варта адзначыць, з'яўляюцца па сваёй прававой прыродзе абсалютна рознымі катэгорыямі.

Прававая рэгламентацыя прафілактычных мер уздзеяння ажыццёўлена ў главе 5 раздзела III КаАП. Да асобы, якая ўчыніла адміністрацыйнае правапарушэнне, у мэтах папярэджання ўчынення ёй новых адміністрацыйных правапарушэнняў могуць прымяняцца наступныя прафілактычныя меры ўздзеяння: вусная заўвага; папярэджанне; меры выхаваўчага ўздзеяння (у дачыненні да непаўналетніх) (артыкул 5.1) [2].

Частка 2 вышэйзгаданага артыкула прадугледжвае падставу прымянення пералічаных мер - пры вызваленні асобы, якая ўчыніла адміністрацыйнае правапарушэнне, ад адміністрацыйнай адказнасці. Прычым прымяненне канкрэтнай прафілактычнай меры ўздзеяння вызначаецца ў рамках адпаведнага артыкула, які ўстанаўлівае магчымасць вызвалення ад адміністрацыйнай адказнасці [2].

У КаАП тэрміны "адміністрацыйныя спагнанні" і "прафілактычныя меры ўздзеяння" ў многіх выпадках выкарыстоўваюцца нароўні адзін з адным, у тым ліку ў назве раздзела III (Прафілактычныя меры ўздзеяння і адміністрацыйныя спагнанні). Заканадавец, на наш погляд, пайшоў на такі крок свядома, імкнучыся прыраўнаваць па мэце прыватнай прэвенцыі дадзеныя катэгорыі. Так, у артыкуле 4.1 Кодэкса адной з мэт адміністрацыйнай адказнасці названа папярэджанне ўчынення новых правапарушэнняў як асобай, якая яго ўчыніла, так і іншымі фізічнымі або юрыдычнымі асобамі (агульная і прыватная прэвенцыя). Вяртаючыся да вызначэння мер прафілактычнага ўздзеяння, дадзенаму ў артыкуле 5.1, адзначым, што гэта такія меры, якія прымяняюцца ў мэтах папярэджання здзяйснення асобай-правапарушальнікам новых адміністрацыйных правапарушэнняў, што і мяркуецца пад прыватнай прэвенцыяй [2].

Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях 2003 года ў артыкуле 6.4 даваў наступнае вызначэнне папярэджання як віду адміністрацыйнага спагнання: "Папярэджанне заключаецца ў пісьмовай перасцярозе асобы аб недапушчальнасці супрацьпраўных паводзінаў". З прыведзенай дэфініцыі вынікае, што папярэджанне як мера адказнасці прадугледжвала толькі адзін аспект - гэта пісьмовая перасцярога асобы аб недапушчальнасці супрацьпраўных паводзінаў [1].

Пры супастаўленні вызначэння папярэджання як прафілактычнай меры ўздзеяння, закладзенага ў сённяшнім КаАП, з вызначэннем папярэджання як меры спагнання можна зрабіць выснову аб тым, што ў цяперашнім заканадаўстве папярэджанне ўключае 2 элемента: пісьмовая перасцярога асобы аб недапушчальнасці супрацьпраўных паводзін з яе боку і пісьмовая перасцярога аб прававых наступствах паўторнага ўчынення дадзенага адміністрацыйнага правапарушэння.

Грунтуючыся на вышэйпрыведзеных довадах, можна зрабіць выснову аб тым, што паняцце "папярэджанне" ў КаАП набыло больш комплексны прававы характар, нягледзячы на своеасаблівае "паніжэнне" яго статусу: па колькасці элементаў папярэджанне як мера спагнання саступае папярэджанням як прафілактычнай меры ўздзеяння.

Прымяненне прафілактычных мер уздзеяння рэгулюецца Працэсуальна-выканаўчым кодэксам Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях 2021 г. (далей - ПВКаАП), у артыкуле 1.1 якога прадугледжана, што дадзены Кодэкс вызначае сярод іншага парадак прымянення прафілактычных мер уздзеяння. Прымяненне прафілактычных мер уздзеяння ажыццяўляецца службовымі асобамі органаў, якія вядуць адміністрацыйны працэс, у межах прадастаўленых ім паўнамоцтваў і толькі пры выкананні службовых абавязкаў (частка 1 артыкула 3.29 ПВКаАП) [3].

Вызначаючы змест пастановы па справе аб адміністрацыйным правапарушэнні, норма часткі 6 артыкула 12.10 ПВКаАП ускладае абавязак на суд, орган, які вядзе адміністрацыйны працэс, указваць прымененую да асобы, якая ўчыніла адміністрацыйнае правапарушэнне, прафілактычную меру ўздзеяння ў рэзалютыўнай частцы пастановы [3].

Пры наяўнасці ўмоў і падстаў для вызвалення ад адміністрацыйнай адказнасці, прадугледжаных артыкулам 8.2 КаАП, асоба, упаўнаважаная ў адпаведнасці з ПВКаАП складаць пратаколы аб адміністрацыйных правапарушэннях і ажыццяўляць падрыхтоўку спраў аб адміністрацыйных правапарушэннях да разгляду, мае права не пачынаць адміністрацыйны працэс і вызваліць фізічную асобу ад адміністрацыйнай адказнасці за ўчыненае адміністрацыйнае правапарушэнне, аб'явіўшы ёй вусную заўвагу (частка 3 артыкула 9.1 Працэсуальна-выканаўчага кодэкса), якая ўваходзіць у пералік прафілактычных мер уздзеяння [3].

Судовая практыка, нягледзячы на той факт, што прафілактычныя меры ўздзеяння былі ўведзены ў заканадаўства яшчэ ў 2021 годзе, налічвае шэраг судовых рашэнняў, у якіх магчымасць прымянення прафілактычных мер уздзеяння ў рамках падстаў вызвалення ад адміністрацыйнай адказнасці ігнаруецца. Ужыванне прафілактычных мер уздзеяння ўсё ж мае незаслужана нізкія паказчыкі ў рашэннях судоваў. У прыватнасці, з 26015 спраў аб адміністрацыйных правапарушэннях, разгледжаных судамі Віцебскай вобласці за 2021 год, ледзьве больш чым па 500 справах (8,8%) суддзямі прымаліся рашэнні аб вызваленні ад адміністрацыйнай адказнасці (напрыклад, у сувязі з малазначнасцю дзеяння (з вынясеннем вуснай заўвагі - 211 спраў, з вынясеннем папярэджання - 138 спраў) [4].

Вопыт замацавання ў адміністрацыйна-дэліктным заканадаўстве замежных дзяржаў прафілактычных мер уздзеяння або мер, якія па сваёй сутнасці падобныя да першых, сведчыць аб тым, што заканадаўцы парознаму ставяцца да вызначэння статусу такіх мер. Так, Кодэкс Рэспублікі Казахстан аб адміністрацыйных правапарушэннях ад 5 ліпеня 2014 г. замацоўвае меры адміністрацыйна-прававога ўздзеяння, па сваёй прававой прыродзе падобныя да прафілактычных мер уздзеяння. Да мер адміністрацыйна-прававога ўздзеяння па Кодэксе Рэспублікі Казахстан аб адміністрацыйных правапарушэннях (частка 1 артыкула 52) адносяцца праверка ведаў правілаў дарожнага руху, устанаўленне асаблівых патрабаванняў да паводзін правапарушальніка і праверка ведаў правілаў бяспечнага абыходжання з грамадзянскай і службовай зброяй, г.зн. меры, накіраваныя на папярэджанне здзяйснення пэўных адміністрацыйных правапарушэнняў, у прыватнасці, звязаных з бяспекай руху, абыходжаннем са зброяй [5].

Кодэкс Украіны аб адміністрацыйных правапарушэннях ад 07.12.1984 г. называе такія меры, як вуснае заўвага, папярэджанне і інш. менавіта мерамі ўздзеяння. Артыкул 22 Кодэкса прадугледжвае магчымасць вызвалення парушальніка ад адказнасці пры нязначнасці здзейсненага адміністрацыйнага правапарушэння з вынясеннем яму вуснай заўвагі [6].

У расійскім заканадаўстве прафілактычныя меры ўздзеяння не маюць асобнага прававога статусу. Папярэджанне, у сваю чаргу, Кодэксам аб адміністрацыйных правапарушэннях Расійскай Федэрацыі адносіцца да адміністрацыйных пакаранняў (г.зн. з'яўляецца мерай спагнання, калі выкарыстоўваць тэрміналогію беларускага КаАП). Папярэджанне па КаАП Расійскай Федэрацыі выступае мерай адміністрацыйнага пакарання, якая выражаецца ў афіцыйным ганьбаванні фізічнай або юрыдычнай асобы. У параўнанні з дэфініцыяй папярэджання як прафілактычнай меры ўздзеяння па беларускім адміністрацыйна-дэліктным заканадаўстве дадзенае вызначэнне ўяўляецца ўсечаным [7].

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 21 апр. 2003 г. № 194-3 : принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г. : одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г. : с изм. и доп. от 18.12.2019 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2022.
2. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 6 янв. 2021 г. № 91-3 : принят Палатой представителей 18 дек. 2020 г. : одобр. Советом Респ. 18 дек. 2020 г. : с изм. и доп. от 04.01.2022 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2022.
3. Процессуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс]: 6 января 2021 г. № 92-3 : принят Палатой представителей 18 дек. 2020 г. : одобр. Советом Респ. 18 дек. 2020 г. : с изм. и доп. от 04.01.2022 г. // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2022.
4. Информация об итогах деятельности судебной системы Витебской области в 2021 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://court.gov.by/ru/vitebskij/oblastnoj/sud/statisticheskie/dannie/d77d8b9ee25e41d5.html>. – Дата доступа: 15.04.2022.
5. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31577399. – Дата доступа: 15.04.2022.
6. Кодекс Украины об административных правонарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://i.factor.ua/law-41/>. – Дата доступа: 15.04.2022.
7. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://docs.cntd.ru/document/901807667>. – Дата доступа: 15.04.2022.